

УДК 371.315.6.015:376

Б 48

Валентина БЕРЕЗАН

**ПРАКТИЧНА ПІДГОТОВКА
МАЙБУТНЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА
З ВИКОРИСТАННЯМ ІНФОРМАЦІЙНИХ
І КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

У статті аналізуються структура і зміст практичної підготовки майбутнього соціального педагога у Полтавському національному педагогічному університеті імені В.Г. Короленка на освітньо-кваліфікаційних рівнях “бакалавр”, “спеціаліст”, “магістр”, обґрунтована перспективність широкого використання інформаційних і комунікаційних технологій на всіх етапах організації різних видів практики.

***Ключові слова:** професійна підготовка соціальних педагогів, практична підготовка студента, інформаційно-комунікаційні технології.*

***Постановка проблеми.** На сучасному етапі педагогічна освіта в Україні, зберігаючи набутий національний досвід, реформується і поступово входить у світовий освітній простір. Підготовка фахівців для соціально-педагогічної сфери у ВНЗ України розпочалася порівняно недавно. У зв'язку з цим і специфікою процесу становлення і розвитку професії, практична підготовка соціальних педагогів орієнтована на формування необхідних професійних умінь і навичок, становлення стійкої мотивації до активної професійної діяльності. Особливе значення це питання набуває в період приєднання України до Болонського договору, входження її до єдиного Європейського освітнього простору.*

© Березан Валентина, 2015

Вагомість практичної підготовки майбутнього соціального педагога підсилюється такими документами, як Державна національна програма “Освіта” (Україна ХХІ століття), законами України “Про освіту”, “Про соціальну роботу в Україні”, “Про соціальну роботу з сім’ями, дітьми та молоддю” та ін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні вченими обґрунтовано важливе значення і частково розроблені базові положення інтегративного підходу до змісту практичної підготовки соціального педагога, захищені дисертаційні дослідження з проблем практичної підготовки майбутнього соціального педагога в Україні та за рубежом. Питанням підготовки та професійного становлення соціальних педагогів і соціальних працівників присвячені роботи вчених-педагогів С. Архипової, Л. Гусякової, Б. Келасьєва, І. Козубовської, Г. Лактіонової, Л. Міщик, В. Поліщук, В. Сластьоніна, С. Тетерського, В. Фокіна, С. Чистякової, Н. Шмельової та ін. Практичну підготовку соціального педагога розглядають такі українські вчені, як О. Бартків, О. Васюк, Т. Веретенко, С. Виговська, Г. Єфремова, Т. Зінченко, Р. Зозуляк, А. Конончук, Л. Романовська, О. Усик, З. Фалинська та ін.

Проблеми організації, змісту, значення практичної підготовки майбутнього соціального педагога досліджуються у роботах зарубіжних і вітчизняних науковців, але аналіз психолого-педагогічної літератури показує, що проблема практичної підготовки майбутнього соціального педагога в умовах сучасного інформаційного суспільства, застосування інноваційних технологій під час проходження практики студента у ній не представлені.

Тому **метою нашої роботи** є аналіз навчальних планів та програм практик підготовки соціальних педагогів на освітньо-кваліфікаційних рівнях “бакалавр”, “спеціаліст”, “магістр” на прикладі Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка, вивчення нових форм організації, проведення практики та звітності студентів під час практики, їх взаємодії з викладачами.

“Професійна підготовка соціальних педагогів – процес формування фахівця нового типу, здатного швидко й адекватно

реагувати на зміни, які відбуваються у суспільстві, компетентно вирішувати соціально-педагогічні проблеми у всіх видах навчально-виховних установ і закладах соціально-педагогічної роботи” [1, 72].

У Полтавському національному педагогічному університеті імені В.Г. Короленка підготовка соціального педагога здійснюється на трьох освітньо-кваліфікаційних рівнях (ОКР), після закінчення яких студент-випускник отримує відповідну кваліфікацію:

1. Бакалавр (напрямок підготовки: 6.010106 Соціальна педагогіка, спеціалізація: соціально-психологічна реабілітація, кваліфікація: соціальний педагог).

2. Спеціаліст (спеціальність: 7.01010601 Соціальна педагогіка, спеціалізація: соціально-психологічна реабілітація, кваліфікація: соціальний педагог, спеціаліст із соціально-психологічної реабілітації).

3. Магістр (спеціальність: 8.01010601 Соціальна педагогіка, кваліфікація: викладач соціальної педагогіки).

Таким чином, професійна підготовка реалізує у навчальному процесі систему поетапної практичної підготовки студентів з послідовним наростанням рівня професійних знань, практичних умінь і навичок. Кожен етап практичного навчання має чітко поставлену мету і розв’язує конкретні завдання.

Практична підготовка студента – обов’язковий компонент професійного становлення майбутніх спеціалістів, її проходження необхідне для здобуття ним відповідного кваліфікаційного рівня і має на меті набуття студентами професійних умінь та навичок.

У цілісній системі підготовки майбутніх соціальних педагогів одне з центральних місць посідає педагогічна практика, ефективність якої забезпечується зв’язками між вищим навчальним закладом та базою проходження практики. Упродовж навчальної і виробничої практик поглиблюються, закріплюються та усвідомлюються теоретичні знання з дисциплін циклу професійної і практичної підготовки.

Практика є основою для подальшої репродуктивно-творчої професійної діяльності майбутніх соціальних педагогів. Проводиться вона згідно з “Положенням про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах”, затвердженим наказом Міністерства

освіти України № 161 від 2 червня 1993 року, та “Положенням про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України”, затвердженим наказом Міністерства освіти України № 93 від 2 квітня 1993 року, в яких вказуються мета, зміст і завдання професійної діяльності студентів під організаційно-методичним керівництвом спеціалістів вищої та середньої ланок освіти.

З точки зору професійної підготовки О.С. Бартків трактує соціально-педагогічну практику “як інтегрований базовий компонент особистісно-професійного становлення майбутнього фахівця. Вона виступає як зв’язок між теоретичним навчанням студентів та їх самостійної роботою на базах практики, під час якої майбутні соціальні педагоги оволодівають різноманітними видами професійної діяльності, виконують професійні ролі” [1, 72].

У розробленій Ю. Галагузовою Концепції соціально-педагогічної практики студентів визначено, що соціально-педагогічна практика – це процес оволодіння різними видами професійної діяльності, в якому створюються умови для самопізнання, самовизначення студента в різних професійних ролях і формується потреба самовдосконалення у професійній діяльності. Мета соціально-педагогічної практики – формування професійних умінь, особистісних якостей фахівця гуманістичної спрямованості і на їхній основі оволодіння видами професійної діяльності [3].

Аналіз нормативних документів та навчально-методичних матеріалів, присвячених підготовці соціальних педагогів, дає підстави виділити ключову мету соціально-педагогічної практики – оволодіння основними видами професійної діяльності на відповідному кваліфікаційному рівні (бакалавр, спеціаліст, магістр).

Обсяг і бази практичної підготовки студентів у вищому навчальному закладі визначаються самим вишем, тому співвідношення часу, відведеного навчальним планом на вивчення теоретичних курсів і практичну підготовку в різних закладах різне [1], [2], [5].

У Полтавському національному педагогічному університеті при підготовці соціальних педагогів згідно з навчальними планами передбачені такі види практик:

– на ОКР “бакалавр”:

1. Навчальна соціально-педагогічна практика проходить у IV семестрі і триває 1 тиждень. Вона проводиться у загальноосвітніх навчальних закладах (школи I – II, I – III ступеня акредитації, спеціалізовані та спеціальні школи, гімназії, ліцеї тощо) і покликана ознайомити студентів з посадовими обов’язками соціального педагога, сприяти соціально-педагогічній орієнтації майбутніх фахівців.

2. Навчальна волонтерська практика (IV семестр, 2 тижні) проводиться після закінчення семестру в червні – липні на базі державних і недержавних соціальних служб. Така практична підготовка ознайомлює студентів зі спектром соціальних проблем, які перебувають у професійному полі соціального педагога, зі вмістом роботи волонтера, її можливостями щодо розв’язання різноманітних соціально-педагогічних проблем, готує майбутніх фахівців до освоєння різних форм і методів волонтерської діяльності, дає можливість отримати перші навички слухання, спостереження, спілкування, аналізу і усвідомити сутність діяльності волонтера, сформувати професійні якості соціального педагога (емпатія, милосердя, доброта, толерантність, готовність прийти на допомогу та ін.), ініціює процес підвищення суспільної (соціальної) активності за допомогою участі у волонтерському русі.

3. Навчальна виховна практика (V семестр, 2 тижні) проводиться на базі позашкільних освітніх закладів м. Полтава, які мають позитивний досвід соціального виховання школярів за туристсько-краєзнавчим, еколого-натуралістичним, науково-технічним, художньо-естетичним напрямками – Обласний центр естетичного виховання учнівської молоді, Полтавський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді, Полтавський обласний центр туризму і краєзнавства учнівської молоді, Обласний центр науково-технічної творчості учнівської молоді, Полтавський міський центр позашкільної освіти, Полтавська міська школа мистецтв “Мала академія мистецтв” та ін. Ця практика включає теоретичне, методичне та практичне спрямування перелічених установ, спрямована на вивчення досвіду роботи заступника директора з навчально-виховної роботи, керівників

гуртків, студій дитячої творчості. Результатом практики стає проведення профагітаційного заходу “Мій вибір – соціальний педагог”.

4. Навчальна технологічна практика (VI семестр, 2 тижні) проходить на базі державних і недержавних соціальних служб та установ (Полтавський обласний центр соціальних служб для сім’ї, дітей та молоді; Полтавський районний центр соціальних служб для сім’ї, дітей та молоді; Полтавський обласний громадський фонд “Громадське здоров’я”; Благодійна асоціація допомоги ВІЛ-інфікованим та хворим на СНІД “Світло Надії” м. Полтава; Полтавська обласна благодійна організація “Реабілітаційний центр «Вихід є»” та ін.). Ця практика передбачає ознайомлення студентів з чинною системою соціальних послуг, аналіз діяльності організацій, які функціонують у сфері соціально-педагогічної роботи; оволодіння методиками і технологіями соціально-педагогічної роботи.

5. Виробнича літня педагогічна практика (VI семестр, 3 тижні) передбачає роботу в різних типах соціально-педагогічних закладів: літніх оздоровчих дитячих закладах, дитячо-юнацьких клубах за місцем проживання, центрах соціальних служб для сім’ї, дітей та молоді, стаціонарних відділеннях дитячих лікарень та ін. Мета практики – оволодіння вміннями організовувати та проводити оздоровчу, соціально-виховну, просвітницьку, дозвіллеву діяльність дітей і підлітків в умовах тимчасових колективів (загін, неформальна група, об’єднання, клуб).

6. Виробнича соціально-педагогічна практика (VIII семестр, 6 тижнів) проводиться у закладах, які входять до сфери діяльності соціального педагога (Полтавський районний центр соціальних служб для сім’ї, дітей та молоді, Районний підрозділ у м. Полтава кримінально-виконавчої інспекції Управління Державного департаменту України з питань виконання покарань у Полтавській області, загальноосвітні навчальні заклади та ін.). За своїм змістом ця практика повинна сприяти поглибленому вивченню роботи фахівця, формуванню вмінь і навичок самостійного проектування і здійснення професійної діяльності соціального педагога у розв’язанні проблем окремих дітей, груп, сімейних відносин, кризових ситуацій;

– на ОКР “спеціаліст”:

Виробнича соціально-педагогічна практика (I семестр, 6 тижнів) проводиться в установах соціальної допомоги, захисту та реабілітації (Полтавський обласний центр соціальних служб для сім’ї, дітей та молоді; Полтавський районний центр соціальних служб для сім’ї, дітей та молоді; Полтавський обласний громадський фонд “Громадське здоров’я”; Благодійна асоціація допомоги ВІЛ-інфікованим та хворим на СНІД “Світло Надії” м. Полтава; Полтавська обласна благодійна організація “Реабілітаційний центр «Вихід є»”, Полтавський міський навчально-реабілітаційний центр дітей-інвалідів з вадами розумового розвитку, Полтавський навчально-реабілітаційний центр Полтавської обласної ради та ін.). Під час проходження практики студенти самостійно виконують обов’язки соціального педагога, проектують власну соціально-педагогічну діяльність для розв’язання конкретної проблеми соціального суб’єкта. Програма і бази проходження практики передбачають також виконання завдань зі спеціалізації “Соціально-психологічна реабілітація”;

– на ОКР “магістр”:

Науково-педагогічна практика (II семестр, 6 тижнів) проходить на базі вищих навчальних закладів II – IV рівнів акредитації. Під час практики інтенсифікується процес професійного становлення магістра соціальної педагогіки, його самоосвіти і самовиховання, здійснюється перевірка рівня професійної готовності та придатності до викладацької діяльності. Особливістю практики магістрантів є те, що вона проводиться після вивчення основних нормативних дисциплін “Педагогіка вищої школи”, “Психологія вищої школи”, “Актуальні проблеми соціальної педагогіки”, “Методика викладання соціально-педагогічних дисциплін” та ін. і має характер педагогічного практикуму.

Кожний вид практики має чітко визначену мету і розв’язує конкретні завдання. Колективом кафедри соціальної і корекційної педагогіки університету розроблені наскрізні (безперервні) та робочі навчальні програми практик для всіх освітньо-кваліфікаційних рівнів. Програми практик відображають завдання для підготовки фахівця з поступовим ускладненням практичної діяльності від курсу до курсу.

Інформаційні і комунікаційні технології (ІКТ) займають особливе місце в сучасному світі і тому швидкими темпами впроваджуються до навчально-виховного процесу нашого закладу. Під час теоретичної та практичної підготовки викладачами кафедри ІКТ використовуються як засоби навчання, розвитку особистості студента, інформаційно-методичного забезпечення і керівництва навчально-виховним процесом, комунікації, контролю, корекції результатів навчальної діяльності, організації інтелектуального дозвілля, інструменти пізнання і самопізнання.

Сучасний соціальний педагог повинен вміти використовувати ІКТ у професійній діяльності, створювати інформаційні ресурси, оскільки сьогодні – це основні пріоритети нового стилю педагогічної діяльності. Саме тому з першого семестру наші студенти вивчають дисципліну “Нові інформаційні технології”. Викладачі використовують ІКТ практично на всіх предметах, у всіх видах і на всіх етапах практики. На настановчій конференції студенти отримують електронний пакет, який включає робочу програму практики з усіма завданнями та формами звітності, або можуть користуватися матеріалами практики, представленими на сайті університету. Проміжний контроль здійснюється за допомогою електронної пошти або соціальних мереж. Студенти надсилають звітність у різних редакторах у вигляді текстових, відеофайлів або презентацій, які обговорюються не тільки на базі практики, а й у соціальних мережах (наприклад, [vkontakte.ru](https://www.vkontakte.ru)). Крім цього, студенти, які проходять виробничу практику за місцем майбутнього працевлаштування, можуть отримати консультацію за допомогою ІКТ (телефон, електронна пошта, чати, листи розсилок, групи новин, персональні сторінки в Інтернет, веб-сайт [6, 67 – 69]). На підсумковій конференції студенти представляють групові презентації, відеоряд про проходження практики, фрагменти профорієнтаційних заходів із використанням комп’ютерної та мультимедійної техніки. Це дає можливість поступово підготувати їх до самостійної професійної діяльності в умовах вимог сучасного інформаційного суспільства.

В останній рік викладачі розглядають можливість уведення до практики організації і контролю проходження навчальних і виробничих практик електронного журналу та електронного щоденника. Наприклад, електронні шкільні щоденники вже мають свою історію. І, якщо в Україні тільки починають використовувати електронні шкільні щоденники, у багатьох інших країнах світу (Великобританія, Хорватія, Латвія, Росія, Білорусь, Малайзія, Італія, Франція, Сингапур та ін.) без цієї системи вже не можуть уявити успішний навчальний процес [4]. Ту ж саму функцію сьогодні виконують електронні журнали успішності і відвідування студентів, запроваджені в багатьох вишах України.

Уведення електронного журналу практики, на нашу думку, поліпшить роботу студентів і викладачів, зокрема:

- з боку деканату і відділу практики полегшить контроль за відвідуванням і успішністю студента;
- студентам дасть можливість бачити загальну картину своєї успішності, щоб уникнути проблем атестації;
- викладачів-методистів і факультетських керівників практики позбавить від складних математичних розрахунків у виведенні балів за модуль і загального балу за практику.

Електронний щоденник практики необхідно вести студентам, які проходять практику за місцем майбутнього працевлаштування або місцем проживання. Це дасть можливість факультетському керівникові і методисту практики мати уявлення про роботу студента впродовж усієї практики, за необхідності дати пораду чи додаткову консультацію студенту, а не тільки отримати звітну документацію після завершення практики. Зміст такого щоденника визначається завданнями виробничої практики.

Висновки. Таким чином, результативність практичної підготовки зумовлена не тільки можливостями вищого навчального закладу, але й рівнем розвитку соціальної інфраструктури конкретного регіону, а також активністю взаємодії навчального закладу з базами практики та іншими соціальними службами. Тому вдосконалення практичної підготовки кадрів соціально-педагогічного профілю значною мірою

буде визначатися вдосконаленням форм, методів, засобів її організації, проведення й аналізу з використанням нових інформаційних і комунікаційних технологій.

Перспективи подальших досліджень. Поставлена проблема вимагає подальших досліджень теоретичних і практичних аспектів щодо вивчення способів використання ІКТ у професійній підготовці майбутнього соціального педагога за допомогою різних типів взаємодії в електронному середовищі, розробки методичної системи формування інформаційно-комунікаційних компетентностей майбутнього соціального педагога.

Література

1. Бартків О.С. До проблеми практичної підготовки соціальних педагогів / О.С. Бартків // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки : Педагогічні науки. – 2009. – № 21. – С. 71 – 75.
2. Васюк О.В. Теоретико-практичні аспекти професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів у Національному університеті біоресурсів і природокористування України / О.В. Васюк, С.В. Виговська // Вісник Національної академії оборони України. – 2010. – № 1. – С. 10 – 15.
3. Галагузова Ю.Н. Теория и практика профессиональной подготовки социальных педагогов : монография / Ю.Н. Галагузова. – М. : Гуманит. издат. центр “Владос”, 2001. – 151 с.
4. Електронний щоденник: Світова практика [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ocenka.pl.ua/>.
5. Зозуляк Р.В. Система наскрізної практичної підготовки студентів (спеціальність “Соціальна педагогіка і практична психологія”) [Електронний ресурс] / Р.В. Зозуляк ; Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/NPM_2006/Pedagogica/6_zozuljak.doc.htm.
6. Птахіна О.М. Типи й форми взаємодії учасників педагогічного процесу в системі дистанційного навчання / О.М. Птахіна // Освіта Донбасу. – 2010. – № 1 (138). – С. 67 – 72.

Березан Валентина. Практическая подготовка социального педагога с использованием информационных и коммуникационных технологий. В статье анализируются структура и содержание практической подготовки будущего социального педагога в Полтавском национальном педагогическом университете имени В.Г. Короленко на образовательно-квалифицированных уровнях

“бакалавр”, “спеціаліст”, “магістр”, обоснована перспективність широкого використання інформаційних і комунікаційних технологій на всіх етапах організації різних видів практики.

Ключевые слова: професійна підготовка соціальних педагогів, практична підготовка студента, інформаційно-комунікаційні технології.

Berezan Valentyna. Practical preparation of the social pedagogues with using information and communication technologies. In article the structure and the content of practical preparation of the future social pedagogues in Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University at the educational levels “bachelor”, “specialist”, “master”, is analyzed, prospects of wide use of information and communication technologies at all stages of the organization of different types of practice are proved.

Key words: social pedagogues, professional training, student practical training, information and communication technologies.